SECTION 3.
FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

Андрій Ю. Габрелян
доктор філософії в галузі прав
Україна

АВТОМАТИЧНИЙ ОБМІН ПОДАТКОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО КРИПТОАКТИВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕТІНІЗАЦІЇ ТРАНСКОРДОННИХ ДОХОДІВ: МЕХАНІЗМИ CARF І DAC8

Поширення криптоактивів змінює не лише способи інвестування та передання вартості, а й умови здійснення податкового контролю. Податковий резидент однієї держави може користуватися іноземною криптоплатформою, зберігати активи у цифровому гаманці, обмінювати їх на інші криптоактиви або фіатні кошти, не взаємодіючи з банком у державі свого резидентства. За відсутності міжнародного обміну даними доходи від таких операцій можуть залишатися поза інформаційним полем національної податкової адміністрації.

Додаткову складність створює динаміка крипторинку. Крипторинок характеризується високою волатильністю, а для аналізу та прогнозування його динаміки використовуються, зокрема, високочастотні й поведінкові дані [15]. Водночас поширюється токенізація активів реального сектору, що поєднує цифровий обіг із майновими правами на відповідні активи [23]. Тому податковим органам доводиться враховувати не лише операції з криптовалютами, а й ширший спектр цифрових форм збереження та передання економічної вартості.

Автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки вже застосовується як інструмент протидії транскордонному ухиленню від оподаткування. Водночас Common Reporting Standard (CRS) був розроблений передусім для фінансових установ, рахунків і традиційних фінансових активів. Криптоактиви можуть зберігатися поза межами фінансових рахунків, а оператори цифрових платформ не завжди відповідають установленим критеріям фінансової установи. Унаслідок цього відомості про операції з криптоактивами могли не охоплюватися автоматичним обміном навіть тоді, коли такі операції спричиняли виникнення оподатковуваного доходу [16; 18].

Податкова адміністрація може отримати відомості про іноземний банківський рахунок резидента, але не про активи, що залишаються на криптоплатформі або переказуються між цифровими гаманцями. Зміна платформи та юрисдикції обслуговування додатково ускладнює контроль, унаслідок чого податковий орган володіє лише фрагментарною інформацією про операції платника. Зазначену інформаційну прогалину покликаний усунути розроблений Організацією економічного співробітництва та розвитку стандарт Crypto-Asset Reporting Framework (CARF). Він передбачає збирання постачальниками послуг податково значущих відомостей про операції з криптоактивами та їх подальший автоматичний обмін між компетентними органами держав [16; 19]. CARF не встановлює ставки податків і не визначає, які операції є оподатковуваними. Його призначення полягає у переданні державі резидентства інформації, необхідної для застосування національного податкового законодавства.

Звітними визнаються постачальники послуг, які в межах своєї професійної діяльності здійснюють для користувачів або від їхнього імені обмін чи переказ відповідних криптоактивів. Визначальним є не формальний статус суб’єкта, а фактичний характер послуг, які він надає. Відповідно, до кола звітних постачальників можуть належати оператори платформ, брокери, дилери, посередники та інші учасники, що забезпечують проведення операцій із криптоактивами, навіть якщо вони не мають статусу традиційної фінансової установи [16; 19].

CARF охоплює криптоактиви, придатні для платіжних або інвестиційних цілей. Водночас стандарт не охоплює цифрові валюти центральних банків, визначені продукти електронних грошей та активи, щодо яких постачальник належно встановив неможливість їх використання для платежу чи інвестування [16]. Таке розмежування запобігає дублюванню зі зміненим CRS, до якого включено окремі цифрові фінансові продукти та опосередковані інвестиції у криптоактиви.

Звітуванню підлягають операції з обміну криптоактивів на фіатну валюту, обміну одних криптоактивів на інші, їх переказу, а також окремі роздрібні платіжні операції. Відомості систематизуються за видами активів і категоріями операцій за відповідний звітний період. Це дає змогу зіставляти задекларовані доходи з отриманими відомостями про види та обсяги операцій платника і виявляти розбіжності, що потребують перевірки.

Вирішальним елементом звітування є встановлення податкового резидентства користувача. Для цього постачальник отримує

самосертифікацію та перевіряє обґрунтованість зазначених у ній відомостей. Щодо користувачів-організацій у передбачених випадках також встановлюються їх контролюючі особи. З цією метою можуть використовуватися дані, отримані під час належної перевірки клієнта та виконання вимог у сфері протидії відмиванню коштів.

Перспективним допоміжним інструментом може стати цифрова ідентичність, що спрощує підтвердження особи та окремих атрибутів, необхідних для встановлення її податкового резидентства. Самосуверенна ідентичність у Web3 передбачає можливість підтвердити потрібні відомості без розкриття надмірного обсягу персональних даних [24]. Проте для податкових цілей такий механізм має забезпечувати перевірюваний зв'язок між користувачем, операцією та відповідною юрисдикцією.

Для міжнародного обміну самої блокчейн-адреси недостатньо, оскільки відомості про операцію мають бути пов'язані з конкретною особою. Тому CARF передбачає передання імені або найменування користувача, його адреси, держави податкового резидентства та податкового номера, а щодо фізичної особи – також дату народження; місце народження повідомляється, якщо його збирання та передання передбачені національним законодавством. Щодо юридичних осіб додатково повідомляються відомості про їх контролюючих осіб [16; 17].

Спочатку постачальник передає відомості податковому органу юрисдикції, у якій він підлягає звітуванню. Після цього компетентний орган надсилає отриману інформацію державі податкового резидентства користувача. Функціонування такого механізму потребує належного внутрішнього регулювання звітності, міжнародно-правової основи та узгодженого технічного формату обміну.

Практичним міжнародно-правовим інструментом є Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Information pursuant to the Crypto-Asset Reporting Framework (CARF MCAA). Угода визначає порядок установлення обмінних відносин між компетентними органами, строки передання відомостей, вимоги до конфіденційності та процедури взаємодії у разі виявлення помилок або порушень [17]. Обмін здійснюється щороку не пізніше ніж через дев'ять місяців після завершення календарного року, якого стосується інформація.

Перші обміни за CARF очікуються з 2027 року [20]. До цього необхідно прийняти внутрішнє законодавство, визначити коло звітних постачальників, правила їх реєстрації, процедури перевірки користувачів, відповідальність за

неподання або спотворення відомостей, а також забезпечити технічну готовність податкової адміністрації.

У Європейському Союзі положення CARF інтегровано до системи адміністративного співробітництва у сфері оподаткування Директивою Ради (ЄС) 2023/2226 від 17 жовтня 2023 року про внесення змін до Директиви 2011/16/ЄС. У практиці ЄС зазначений пакет змін позначають як DAC8 [13]. CARF є міжнародним стандартом, що потребує імплементації в національне законодавство, тоді як DAC8 установлює обов'язкові правила для держав – членів ЄС.

Положення DAC8 застосовуються з 1 січня 2026 року. Із цієї дати звітні постачальники зобов'язані збирати інформацію про операції користувачів, які є резидентами ЄС. Перший автоматичний обмін даними за 2026 рік має бути здійснений до 30 вересня 2027 року [13; 14].

Європейська модель охоплює постачальників, авторизованих відповідно до Регламенту (ЄС) 2023/1114 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про ринки криптоактивів, а також операторів, які не мають такої авторизації, але надають відповідні послуги користувачам у ЄС. Для операторів із третіх держав передбачено обов'язок реєстрації в одній із держав-членів, якщо вони не виконують еквівалентних вимог в іншій кваліфікованій юрисдикції.

DAC8 поширюється як на транскордонні, так і на внутрішні операції користувачів. Якщо користувач не надає відомостей, необхідних для встановлення його податкового резидентства, після первинного запиту, двох нагадувань і спливу щонайменше 60 днів постачальник повинен унеможливити здійснення ним звітних операцій [13]. Строк зберігання документів, що підтверджують виконання процедур належної перевірки, встановлюється державою-членом і має становити не менше п'яти та не більше десяти років.

CARF і DAC8 становлять взаємопов'язані рівні регулювання: CARF визначає глобальну рамку автоматичного обміну інформацією про криптоактиви, а DAC8 інтегрує відповідні правила до права ЄС і доповнює їх механізмами єдиного ринку, реєстрації операторів та адміністративного співробітництва. Водночас DAC8 передбачає додаткові механізми, зумовлені функціонуванням єдиного ринку, реєстрацією операторів і системою адміністративного співробітництва ЄС.

Міжнародна сумісність має принципове значення для правового регулювання цифрових активів. Дослідження у сфері цифрової спадщини

також свідчать, що ефективне управління такими активами потребує узгоджених підходів різних юрисдикцій [12]. У податковій сфері відмінності у визначенні криптоактивів, звітних постачальників та операцій можуть створювати прогалини, унаслідок яких частина транскордонних доходів залишатиметься поза автоматичним обміном.

Для України впровадження CARF є нагальним, оскільки іноземні криптоплатформи можуть обслуговувати українських резидентів без фізичної присутності на території держави. Нерезидентні постачальники можуть надавати послуги українським користувачам без фізичної присутності на території держави, тому внутрішні механізми контролю не забезпечують отримання повної інформації. Міжнародний обмін дав би змогу одержувати відомості про операції резидентів за кордоном і зіставляти їх із поданими податковими деклараціями.

2 червня 2026 року Секретаріат Глобального форуму провів навчання з питань CARF для 35 представників Державної податкової служби України [21]. Під час заходу розглядалися положення стандарту, правила звітування, управління даними та порядок міжнародного обміну. Це свідчить про опрацювання Україною можливості впровадження CARF, однак не означає приєднання до стандарту або визначення дати першого обміну.

Підготовка до впровадження CARF має охоплювати узгодження податкової термінології, визначення компетентного органу, порядку реєстрації постачальників, процедур самосертифікації резидентства, відповідальності за порушення звітних обов’язків, а також вимог до захисту й використання отриманої інформації. Саме по собі накопичення даних не забезпечує детінізації: податковий орган повинен зіставляти їх із деклараціями, виявляти ризикові розбіжності та перевіряти їх у встановленому законом порядку.

Дослідження у сфері цифрової спадщини підтверджують, що включення цифрових активів до правових процедур залежить від належної якості їх обліку, перевірки та захисту [7]. Блокчейн-моделі спадкування і технології «цифрових сейфів» також засвідчують важливість достовірного зв’язку між активом, його власником та відомостями про доступ до нього [8; 9]. Подібна вимога є актуальною і для CARF: цифрові відомості мають бути не лише технічно доступними, а й юридично достовірними та придатними для використання податковими органами.

Одним із ризиків є перехід користувачів до юрисдикцій, які не впроваджують CARF, або до сервісів, що намагаються уникнути статусу звітного постачальника. Унаслідок цього частина операцій може

переміститися на офшорні, нерегульовані чи децентралізовані платформи. Тому ефективність стандарту залежить від широкої міжнародної участі, узгодженого визначення кола звітних постачальників і взаємодії податкового контролю з фінансовим моніторингом [20].

Можливість такого переміщення не є підставою для відмови від автоматичного обміну. За відсутності звітності недобросовісний платник зберігає можливість приховувати транскордонні доходи. Водночас саме використання криптоактивів не повинно розглядатися як ознака правопорушення. Метою CARF є не обмеження відповідних технологій, а забезпечення рівних умов для осіб, які належно декларують доходи, і тих, хто намагається приховати їх за допомогою транскордонної цифрової інфраструктури.

Розширення звітності водночас посилює вимоги до захисту персональних і фінансових даних. CARF і DAC8 передбачають збирання значного обсягу інформації про користувачів та здійснені ними операції. Витік таких відомостей може становити загрозу не лише для приватності, а й для майнової безпеки власників криптоактивів. Тому дані мають використовуватися виключно для цілей, передбачених міжнародними угодами та законодавством, передаватися захищеними каналами і бути доступними лише уповноваженим особам [13; 17].

Отже, CARF і DAC8 формують регулярний механізм податкової прозорості, за якого інформація збирається постачальником послуг, передається компетентному органу та, за наявності чинних обмінних відносин, надходить юрисдикції податкового резидентства користувача. Це дає змогу перейти від фрагментарного виявлення прихованих доходів до системного зіставлення транскордонних операцій із даними податкової звітності. Для України впровадження CARF може стати дієвим інструментом виявлення незадекларованих транскордонних доходів від операцій із криптоактивами. Його результативність залежатиме від повноти охоплення звітних постачальників, достовірності встановлення податкового резидентства, якості отримуваної інформації, міжнародної взаємності та спроможності податкових органів належно використовувати ці дані. Необхідною умовою є також узгодження міжнародного обміну з національною моделлю оподаткування криптоактивів, вимогами щодо захисту персональних даних і гарантіями прав платників податків.

Список використаних джерел:

1. Габрелян, А. Ю. (2026a). Зарубіжний досвід державного регулювання детінізації економіки в контексті економічної безпеки. *Наука і техніка сьогодні. Серія «Економіка»*, 5(59), 685–702. https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-5(59)-685-702
2. Габрелян, А. Ю. (2026b). Псевдонімність цифрових гаманців у Web3 як чинник тінізації обігу цифрових активів. У *Scientific Forum: Theory and Practice of Research: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the XII International Scientific and Theoretical Conference* (с. 44–49). International Center of Scientific Research.

3. Габрелян, А. Ю. (2026c). Самосуверенна ідентичність у Web3 як інструмент детінізації управління цифровими активами. У *Interdisciplinary Research: Scientific Horizons and Perspectives: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the XII International Scientific and Theoretical Conference* (с. 33–39). International Center of Scientific Research.
4. Габрелян, А. Ю. (2026d). Цифрові активи як новий чинник трансформації тіньової економіки. У *Sectoral Research XXI: Characteristics and Features: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the XII International Scientific and Theoretical Conference* (с. 55–61). International Center of Scientific Research.
5. Габрелян, А. Ю., & Лагунов, К. В. (2026a). Інституційно-організаційне забезпечення державної політики детінізації економіки в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Академічні візії*, (54). https://doi.org/10.66556/2786-586X.54.habrelian-a
6. Габрелян, А. Ю., & Лагунов, К. В. (2026b). Методичні засади оцінювання тіньової економіки в системі ризик-орієнтованого управління економічною безпекою. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*, (48), 705–721. https://doi.org/10.66556/2663-0117.48.habrelian-a
7. Люшенко, Д. І., Шарафан, Р. В., & Туголуков, О. Є. (2025a). Інформаційні системи для управління цифровою спадщиною та їхня інтеграція у правові процеси. *Український політико-правовий дискурс*, (15). https://doi.org/10.5281/zenodo.17197093
8. Люшенко, Д. І., Шарафан, Р. В., & Туголуков, О. Є. (2025b). Інформаційні технології у створенні «цифрових сейфів» для зберігання спадкових активів. *Наука і техніка сьогодні. Серія «Техніка»*, 9(50), 1304–1321. https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-9(50)-1304-1321
9. Люшенко, Д. І., Шарафан, Р. В., & Туголуков, О. Є. (2025c). Моделювання процесів спадкування цифрових активів із використанням технологій blockchain. *Академічні візії*, (47). https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2200
10. Перегуда, Ю. А. (2026a). Ринок цифрових фінансових активів та фондовий ринок України: напрями взаємодії та перспективи розвитку. *Розвиток міста*, 2(10), 195–205. https://doi.org/10.32782/city-development.2026.2-22
11. Перегуда, Ю. А. (2026b). Самосуверенні системи цифрової спадщини: розширення рамки Туголукова–Люшенка для спадкування цифрових активів в екосистемах Web3. *Академічні візії*, (52). https://doi.org/10.66556/2786-586X.52.pereguda-y
12. Туголуков, О. Є., & Люшенко, Д. І. (2025). Міжнародна уніфікація стандартів цифрової спадщини як передумова глобальної сумісності правових систем. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*, (46), 329–338. https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1806
13. Council Directive (EU) 2023/2226 of 17 October 2023 amending Directive 2011/16/EU on administrative cooperation in the field of taxation. (2023). *Official Journal of the European Union*.
14. European Commission. (2026). *DAC8 – Tax transparency rules for crypto-assets*. Taxation and Customs Union.
15. Lyushenko, D., Gorgiladze, N., Tuholukov, O., Sheptun, M., Tsymbal, A., & Sharafan, R. (2025). Financial forecasting of the cryptoasset market: An econometric approach integrating high-frequency and behavioural data. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 6(65), 324–345. https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.65.2025.5069
16. OECD. (2023). *International standards for automatic exchange of information in tax matters: Crypto-Asset Reporting Framework and 2023 update to the Common Reporting Standard*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/896d79d1-en
17. OECD. (2024). *Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Information pursuant to the Crypto-Asset Reporting Framework*.
18. OECD. (2025). *Consolidated text of the Common Reporting Standard (2025): Standard for automatic exchange of financial account information in tax matters*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/055664b1-en
19. OECD, Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes. (2024). *Delivering tax transparency to crypto-assets: A step-by-step guide to understanding and implementing the Crypto-Asset Reporting Framework*.
20. OECD, Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes. (2025). *Crypto-Asset Reporting Framework: 2025 monitoring and implementation update*.
21. OECD, Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes. (2026, June 3). *Global Forum delivers virtual training on the Crypto-Asset Reporting Framework for Ukraine*.
22. Pereguda, Y., & Biloshkurskyi, M. (2026). The impact of behavioural and digital factors on investment portfolio management in the Ukrainian stock market. *Philosophy and Governance*, 3(19). https://doi.org/10.70651/3041-248X/2026.3.13
23. Sharafan, R., Tuholukov, O., Lyushenko, D., Zakablukivskyi, A., Trach, V., & Sobko, Y. (2025). Real sector asset tokenization as a transformation driver of global capital markets. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(64), 53–64. https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.64.2025.5023
24. Tuholukov, O., & Lyushenko, D. (2025). Self-sovereign identity as the basis for digital asset management in the Web3 environment. *Ukrainian Political and Legal Discourse*. https://doi.org/10.5281/zenodo.17532852